

Великжанина Д. В. Критерии, показатели и уровни готовности будущих социальных педагогов к формированию жизненной компетентности подростков в общеобразовательной школе

В статье раскрыта актуальность профессиональной подготовки будущих социальных педагогов к развитию ключевых компетентностей для жизни подрастающего поколения. Определены и теоретически обоснованы основные критерии, конкретизированы показатели и выделены уровни готовности будущих социальных педагогов к формированию жизненной компетентности подростков в условиях общеобразовательной школы. Для определения готовности будущих социальных педагогов к работе с подростками в условиях ориентации современной школы на развитие ключевых жизненных компетентностей личности ребенка выделены мотивационно-ценностный, когнитивно-ресурсный, деятельностный и рефлексивный критерии. Каждый критерий включает совокупность качественных показателей, раскрывающих содержание и характеристику готовности будущего социального педагога к профессиональной деятельности с подростками в направлении формирования их жизненной компетентности. Выделены такие уровни готовности будущих социальных педагогов к формированию жизненной компетентности подростков, как высокий, достаточный, средний и низкий.

Ключевые слова: жизненная компетентность, компетентностно ориентированное образование, общеобразовательное учебное заведение, подросток, будущий социальный педагог, готовность к профессиональной деятельности социальных педагогов, критерии, показатели и уровни профессиональной готовности.

Velykzhanina D. V. Criteria, indicators and levels of the future social educators formation of the adolescents' life competence in a general educational institution

The article reveals the relevance of the future social educators' professional training to the development of key competences for the life of younger generation.

The main criteria have been determined and theoretically substantiated, the indicators have been specified and the levels of the future social educators' readiness for forming the life competence of adolescents in the conditions of a general school have been highlighted. To determine the future social educators' readiness to work with adolescents in the context of the orientation of the modern school on the development of key vital competencies of the child's personality, the motivational-value, cognitive-resourceful, activity and reflexive criteria were highlighted. Each criterion includes a set of qualitative indicators that reveal the content and characterize the readiness of the future specialist in social pedagogy for professional activities with adolescents in the direction of forming their vital competencies. The following levels of future social educators' readiness regarding the development of teenagers' vital competence are highlighted: high, sufficient, average and low.

Key words: life competence, competently directed education, general educational institution, adolescent, future social educator, readiness for professional activity of social pedagogues, criteria, indicators and levels of professional readiness.

УДК 316.61;159.923.2

Власенко О. М.

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІ**

Автор досліджує проблему готовності майбутнього вчителя до організації дозвіллевої діяльності школярів освітнього закладу, визначає сутність ключових понять "дозвілля", "дозвіллева діяльність", "готовність до організації дозвілля", досліджує умови підготовки студентів до організації дозвіллевої діяльності. Автор зауважує, що одним із чинників досягнення соціалізації та повноцінної самореалізації молоді, розвитку творчої особистості школяра може стати доцільно організована дозвіллева діяльність та створення дозвіллевого середовища освітнього закладу, які дозволять ефективно вирішувати широкий комплекс виховних завдань. Виділено низку педагогічних умов, які забезпечать ефективне формування готовності майбутнього вчителя до організації дозвіллевої діяльності школярів: урахування інтересів, потреб та здібностей майбутніх учителів, активність, використання технологій організації дозвіллевої діяльності.

Ключові слова: діяльність, дозвіллева діяльність, творчість, самореалізація, готовність, освітнє середовище, освітній процес, заклад вищої освіти.

Проблема організації дозвіллевої діяльності школярів на сьогодні є важливою в контексті педагогічних досліджень школярів. На базі освітніх закладів створюються театри, художньо-творчі колективи, розробляються експериментальні програми виховання дітей, тому зростає важливість проблеми готовності майбутнього вчителя до організації дозвіллевої діяльності школярів. Серед проблем, з якими зустрічається сучасний освітній заклад у контексті організації дозвілля дітей, виділяють: кризу цінностей у суспільстві, різні матеріальні можливості для відпочинку дітей, відсутність уваги держави до проблем активного відпочинку дітей та молоді, негативний вплив інтернету тощо.

Актуальність проблеми формування готовності майбутнього вчителя до організації дозвіллевої діяльності школярів зумовлена такими протиріччями: між потребою суспільства в організації дозвілля молоді і недостатнім рівнем готовності педагогів до даного виду діяльності; потребою спеціальної підготовки майбутніх учителів до роботи з організації дозвільної діяльності і відсутністю методичного забезпечення для здійснення такого виду діяльності.

Аналіз наукової літератури, присвяченої підготовці особистості в освітньому середовищі закладу вищої освіти, свідчить, що дослідження, орієнтовані на підготовку майбутніх фахівців до організації дозвілєвої діяльності, не розкривають повною мірою проблему. Поняття “дозвілєва діяльність” знайшло своє відображення в низці наукових праць зарубіжних та вітчизняних науковців (Т. Дем’янюк, І. Зязюн, М. Каплан, В. Коротеєва, С. Литвиненко, Г. Майборода, А. Макаренко, І. Новикова, В. Сухомлинський, Т. Сущенко, П. Щербань та ін.). Особливої актуальності набуває проблема дозвілля школярів у зв’язку з необхідністю організації виховної роботи на основі сучасної ідеології виховання в цілому. Для повноцінного включення школярів у соціальне життя, для ефективного й творчого виконання ними соціальних функцій як членів суспільства, для підготовки учнів до самореалізації, саморозвитку та самоосвіти необхідно створити систему дозвілля, спрямовану на становлення соціально-орієнтованої особистості.

Мета статті полягає у вивченні особливостей формування готовності майбутніх вчителів до організації дозвілєвої діяльності школярів.

Розглядаючи поняття “дозвілєва діяльність” із психолого-педагогічної точки зору, розуміємо її як таку, що проявляється в добровільній, свідомій діяльності, відображає прагнення, інтереси людини, залежить від її потреб та мотивів. Діяльність під час дозвілля в освітньому закладі повинна відповідати рівню духовного розвитку особистості, її сформованій системі цінностей, відображати особливості емоційно-мотиваційної сфери. Без дозвілєвої діяльності стає неможливим усебічний розвиток особистості та її самореалізація в різних видах соціально-культурної творчості, оскільки самореалізація в процесі дозвілєвої діяльності спрямована на формування особистісних якостей школяра.

У дослідженнях проблеми дозвілля підкреслюється важливість інтерпретації дозвілля як культури, виділяючи два аспекти культури: інструментальний (наприклад, економічні та політичні системи) та експресивний (наприклад, емоції та почуття, пошук сенсу в житті) [7, с. 172]. Сучасні концепції дозвілля можуть варіюватися залежно від домінуючих цінностей культури суспільства [6, с. 116].

Етимологія поняття “дозвілля” в перекладі з латинської та грецької мов означає в прямому значенні затримку, припинення, вільний час, бути вільним. Тому зарубіжні науковці, як правило, розглядають дозвілля як час, вільний від зобов’язань/праці [1]. Дозвілля визначається як активність людини, яка обрана нею відповідно до своїх свобод, потреб та бажань [3, с. 8]. Але, незважаючи на загальноприйняте трактування поняття “дозвілля”, все ж спостерігаємо дискусійні суперечливі визначення в дослідженнях зарубіжних вчених. Зокрема, дозвілля означає різні речі для різних людей, груп та культур [1; 3; 7]. Дозвілля – це етноцентричне поняття, характерне тільки для американських та європейських цінностей та ідей [2].

Характерними особливостями дозвілєвої діяльності є наявність мотивів та потреб, інтересів та нахилів, переваг та наявних знань, умінь та навичок особистості в організації дозвілля. Спираючись на дослідження І. Петрової [5], виділяємо функції дозвілєвої діяльності в освітньому середовищі закладу вищої освіти, зокрема рекреаційну – спрямовану на відновлення фізичних, емоційних та інтелектуальних сил людини; ціннісну – спрямовану на формування системи цінностей та ідеалів; комунікативну – спрямовану на формування комунікативних умінь та навичок; а також соціальну, яка передбачає самоідентифікацію, самореалізацію та подолання різних соціальних проблем; та пізнавально-креативну – спрямовану на самоосвіту і самовдосконалення особистості тощо.

Дозвілєву діяльність можемо диференціювати на пізнавальну, що формує світогляд людини, та креативну, що сприяє створенню особистістю нових цінностей. Дозвілєва діяльність є поетапним структурованим процесом – від споживання, креативності до екстеріоризації, тому дозвілєву діяльність освітнього середовища ми розглядаємо як цілеспрямовану, самоорганізовану діяльність, яка є необхідною умовою для здобуття знань, умінь та навичок для подальшої самореалізації, самоосвіти та саморозвитку. Самореалізація виступає як шлях пізнання людиною своїх індивідуальних особливостей та цілеспрямоване розкриття своїх можливостей, як прагнення особистості до переживання своїх бажань й почуттів та прийняття відповідальності за себе та за інших людей, як процес реалізації індивідуальних можливостей та співробітництва з іншими людьми, як максимальне використання потенціалу людини у власному житті, як визначальний фактор, до якого прагнуть майбутні вчителі, оскільки він забезпечує кінцевий бажаний результат тощо. При цьому результатом внутрішньої привабливості є виникнення самоактуалізації, поява авторитету, збільшення можливостей соціальних контактів та суспільного визнання.

Варто зазначити, що процес формування готовності майбутніх вчителів до організації дозвілєвої діяльності школярів в освітньому закладі буде протікати більш ефективно за умов дотримання сукупності таких педагогічних умов: врахування інтересів, потреб та здібностей майбутніх учителів, активність, використання технологій організації дозвілєвої діяльності, визначення провідних принципів організації дитячої дозвілєвої діяльності в процесі фахової підготовки тощо.

Вважаємо, що готовність є характеристикою, що залежить від віку, педагогічного досвіду, індивідуальних особливостей студента, тому це явище розглядаємо як усталену структуру якостей та здібностей особистості, що реалізуються в діяльності. Готовність майбутнього вчителя до організації дозвілєвої діяльності школярів ми розуміємо як складне багаторівневе утворення, яке передбачає єдність мотиваційного, діяльнісного та рефлексивного компонентів, що відображають сукупність необхідних для організації дитячого дозвілля особистісних якостей, здібностей, цінностей, а також професійних знань, умінь й навичок.

Результатом формування готовності майбутнього вчителя до організації дозвілєвої діяльності школярів є актуалізація необхідних знань, умінь, навичок, мобілізація інтелектуальних, емоційних та вольових процесів, оцінка власних можливостей.

Підготовка студентів до організації дозвілєвої діяльності школярів відбувається поетапно – від аналізу особливостей організації дозвілля з різними категоріями дітей, виявлення специфіки до адаптації технологій організації дозвілля, до умов та творчих можливостей організатора. Майбутній учитель повинен знати: основні напрямки дозвілєвої діяльності школярів; основні форми проведення дозвілєвих заходів; способи виявлення інтересів дітей і батьків; педагогічні та гігієнічні вимоги до організації різних заходів; технології розробки сценаріїв й програм дозвілєвих заходів; методи і прийоми активізації пізнавальної й творчої діяльності дітей; уміти: аналізувати дозвілєві заходи різного спрямування; визначати мету і завдання, розробляти сценаріїв заходів, проводити заходи за участю батьків; спостерігати, аналізувати заходи, а також уміти знаходити й використовувати методичну літературу, необхідну для підготовки та проведення різних заходів, визначати цілі і завдання з урахуванням індивідуальних, вікових особливостей школярів, стадії сформованості дитячого колективу тощо.

Підготовка студентів до організації дозвілєвої діяльності школярів може здійснюватися на основі моделювання дозвілєвої діяльності. Моделювання – це процес систематизації способів, прийомів й засобів із метою створення нових оригінальних умов включення особистості у творчу діяльність. Таким чином, моделювання дозвілєвої діяльності дозволяє збагатити зміст дозвілля, посилити його розвивальні функції. Під час моделювання дозвілєвої діяльності школярів необхідно враховувати психофізіологічні, соціально-психологічні особливості дітей; особливості дозвілля (тривалість, мету, місце проведення, способу проведення) тощо.

Моделювання дозвілєвої діяльності в дитячому колективі слід здійснювати на принципах комплексності (поєднання пізнавальних, рекреаційних, комунікативних компонентів, індивідуальних, групових, масових форм роботи вчителя), диференційованого, системного підходів, активності й самостійності школярів, варіативності виховного впливу, взаємодії керівника та учасників. Таким чином, організація дозвілєвої діяльності школярів буде забезпечувати задоволення потреби особистості в багатосторонній комунікації, самореалізації її особистісного потенціалу в системі суспільних відносин.

Висновки. Отже, дитяче дозвілля має значний навчально-виховний потенціал, що зумовлює необхідність осмислення підготовки сучасного вчителя до організації дозвілля дітей, розробки змісту дозвілля та виділення функцій. Визначаючи дозвілля як діяльність, зауважуємо, що дозвілля є цілеспрямованою діяльністю, яка здійснюється за певними потребами, нахилами, інтересами, метою, яку ставить перед собою молода людина, та результатом. Від уміння спрямовувати свою діяльність у години дозвілля на досягнення значущої мети, реалізацію своєї життєвої програми, розвиток та удосконалення своїх власних потреб та цінностей значною мірою залежить соціальне самопочуття молодої людини, її задоволення своїм вільним часом.

Використана література:

1. Brightbill C. The challenge of leisure. Englewood Cliffs. NJ : Prentice-Hall, 1960.
2. Kaplan M. Some new international issues in leisure. *Society and Leisure*. 1999. 22. – PP. 191–193.
3. Kelly J. Freedom to be: A new sociology of leisure. New York, NY : Macmillan, 1987.
4. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – Санкт-Петербург : Евразия, 1999. – 478 с.
5. Петрова З. Свободное время – общественное достояние : роль свободного времени в повышении социальной активности личности. – / З. Петрова. – Москва : Сов. Россия, 1980. – 125 с.
6. Chick G. Leisure and culture: Issues for an anthropology of leisure. – *Leisure Sciences*. 1998. 20. Pp. 111–133.
7. Chick G., Dong E. Cultural constraints on leisure. In E. L. Jackson (Ed.), *Constraints to leisure* (pp.169–183). State College, PA : Venture, 2005.
8. Henderson K. Expanding the meanings of leisure in a both/and world. *Society and Leisure*, 2008. 31. Pp. 15–30.

References:

1. Brightbill C. The challenge of leisure. Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall. 1960
2. Kaplan M. Some new international issues in leisure. *Society and Leisure*. 1999. 22. pp. 191-193.
3. Kelly J. Freedom to be: A new sociology of leisure. New York, NY: Macmillan. 1987.
4. Maslou A. Motivatsiya i lichnost [Motivation and personality]. Sankt-Peterburg. Evraziya. 1999. 478 s.
5. Petrova Z. Svobodnoye vremya – obshchestvennoye dostoyaniye : rol svobodnogo vremeni v povyshenii sotsialnoy aktivnosti lichnosti [Free time – public domain: the role of free time in increasing the social activity of the individual]. Moskva. Sov. Rossiya. 1980. 125 s.
6. Chick G. Leisure and culture: Issues for an anthropology of leisure. *Leisure Sciences*. 1998. 20. pp.111-133.
7. Chick G., Dong E. Cultural constraints on leisure. In E. L. Jackson (Ed.), *Constraints to leisure* (pp.169-183). State College, PA: Venture. 2005.
8. Henderson K. Expanding the meanings of leisure in a both/and world. *Society and Leisure*, 2008. 31, pp.15-30.

Власенко О. Н. Формирование готовности будущего учителя к организации досуговой деятельности молодежи

Автор исследует проблему готовности будущего учителя к организации досуговой деятельности школьников образовательного учреждения, определяет сущность ключевых понятий “досуг”, “досуговая деятельность”, “готовность к организации досуга”, исследует условия подготовки студентов к организации досуговой деятельности. Автор отмечает, что одним из факторов достижения социализации и полноценной самореализации молодежи, развития личности школьника может стать целесообразно организованная досуговая деятельность и создание досуговой среды образовательного учреждения, которые позволят эффективно решать широкий комплекс воспитательных задач. Выделен ряд педагогических условий, обеспечивающих эффективное формирование готовности будущего учителя к организации досуговой деятельности школьников: учет интересов, потребностей и способностей школьников, активность, использование технологий организации досуговой деятельности.

Ключевые слова: деятельность, досуговая деятельность, творчество, самореализация, готовность, образовательная среда, образовательный процесс, учреждение высшего образования.

Vlasenko O. M. Formation of future teachers' readiness for the organization of youth leisure activity

The author investigates the problem of the future teachers' readiness to organize leisure activities of students in an educational institution, defines the essence of key concepts of leisure, leisure activities, and readiness to organize leisure activities, examines the conditions for preparing students for organizing leisure activities. The author notes that one of the factors contributing to the achievement of socialization and full self-realization of young people, the development of the student's creative personality may be appropriately arranged leisure activities and the creation of a leisure environment for an educational institution that will effectively address a wide range of educational tasks. There are a number of pedagogical conditions that will ensure the effective formation of the readiness of the future teacher to organize leisure activities of students – taking into account the interests, needs and abilities of future teachers, activity, the usage of technology of organization of leisure activities.

Key words: activity, leisure activity, creativity, self-realization, readiness, educational environment, educational process, institution of high education.

УДК 378.147

Власенко О. М.

**ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ
АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ**

У статті розглянуті сучасні підходи до визначення поняття “активна громадянська позиція”, “громадянське суспільство”, “громадянські цінності”, “активний громадянин”; виділені основні ознаки активного громадянства в зарубіжних концепціях. Автор досліджує теоретичні погляди зарубіжних вчених із проблеми громадянськості, системи громадянських цінностей в науковій літературі, визначає характерні особливості різних зарубіжних наукових теорій у контексті проблеми формування активної громадянської позиції в освітньому середовищі навчального закладу. Автор розглядає зарубіжні моделі формування активної громадянської позиції школярів в освітніх закладах, зазначає, що в даний час загальноновизнаною є необхідність громадянського виховання молоді, розробки єдиної державної політики в галузі громадянської освіти, громадянської ідеології, яка б консолідувала українське суспільство на основі громадянських цінностей.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянськість, громадянська освіта, громадянське виховання, активна громадянська позиція, громадянські цінності, школярі, освітній заклад.

Сучасні кризові політичні, економічні та соціальні явища в українському суспільстві вимагають шукати шляхи перетворення України на конкурентоспроможну державу в Європі та світі. Особливо важливим для нас є вивчення досвіду державотворення, побудови системи національних інтересів, безпеки життя, технічного розвитку, якості життя та соціальних стандартів країн Європи та світу.

Для подолання байдужості, жорстокості та насильства, споживацтва та бездуховності необхідно звернутися до вічних цінностей, які завжди були притаманні українцям, зокрема любові до рідної землі, мови, патріотизму, поваги до інших, толерантності, справедливості, гідності, відповідальності та працелюбства. Оскільки саме ці споконвічні цінності дозволять об'єднати громадян нашого суспільства в боротьбі із соціальними, економічними, екологічними та, звісно, політичними проблемами для консолідації суспільства в спільноту активних громадян, які знають свої права та обов'язки, вміють їх захищати, поважаючи верховенство закону та права.

Проблема системи громадянських цінностей, громадянськості, активної громадянської позиції розкрита в низці досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: І. Бех, Л. Божович, С. Бок, Б. Боуден, Х. Булл, Л. Девіес, О. Дем'янчук, Д. Ікеда, М. Євтух, М. Едвардс, Р. Крабтрі, В. Кузь, К. Лім, О. Любар, М. МакКензі, Р. Манк, О. Пометун, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, К. Чорна, М. Чепіль, Х. Шаттл, Я. Шольте, Л. Шульц та ін.

Мета статті полягає у визначенні основних ідей формування активної громадянської позиції особистості в зарубіжних освітніх моделях.